

Asia: VN/22303/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Suomen syyttäjäyhdistys ry:llä (SSY:llä) ei ole lausuttavaa itse sisällön osalta, mutta tärkeää on, että kirjaukset laissa ovat asian osalta riittävän yksiselitteisiä eivätkä tulkinnanvaraisia. SSY:n mielestä syyttäjiä ei tule velvoittaa tekemään erillisiä päätöksiä (syyttäjän kannanotto koskien yksityisoikeudellisia vaatimuksia). Jos asia tältä osin jää epäselväksi, vaarana on, että syyttäjien työt vain lisääntyvät.

2. Rikosilmoituksen kirjaaminen

SSY pitää esitystä kannatettavana, kunhan huolehditaan sekä asianosaisen että poliisin oikeusturvasta (dokumentointi).

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Lähtökohtaisesti kannatettava ehdotus, mutta syytä huomioida se, että vaarana voi olla omankädenoikeusien lisääntynyt käyttö, jos poliisi systemaattisesti alkaa päättää tietyn tyypin vähäisiä rikoksia.

Viime aikoina on lainvalmistelussa noussut esiin erilaisia kevennettyjä prosesseja, kuten esimerkiksi syyteneuvottelun tehostaminen ja pikaoikeudenkäynti. Olisi kestävämpää kehittää tehokkaita prosessimuotoja kuin jättää asioita hoitamatta.

4. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Muutos ei saa johtaa siihen, että painopiste tutkinnassa siirtyisi ”pelkän” tunnustamisen saamiseen asian selvittämisen sijaan. Nykyisinkin on ilmennyt asian selvittämisessä merkittäviä puutteita ns. massarikosjutuissa.

5. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

Tämä on sinällään hyvä ehdotus, mutta toisaalta näiden ei pitäisi olla itsetarkoitus vaan rikosprosessia tukevia keinoja. Nykyisin monet poliisin tekemää esitutkintailmoitusta edellyttävät rikosjutut on helppo tutkia, ja poliisi osaa ne tutkia ilman syyttäjän ohjeita. Käytännön syyttäjäntyössä syyttäjä usein kuittaa sähköpostitse poliisin tekemän ilmoituksen ja pyytää ilmoittamaan, kun esitutkinta on valmis.

Tietenkin suuri osa näistä jutuista edellyttää pitkäjänteistä ja syvällistä esitutkintayhteistyötä. Valitettavasti kuitenkin näissä tapauksissa nykyinenkään esitutkintayhteistyö lain edellyttämällä tavalla ei ole mahdollista eikä toteudu läheskään aina tarvittavissa määrin nykyisellä syyttäjäresurssilla. Tältä osin on todettava, että ”sanahelinä” ei auta, jos resurssit eivät vastaa sen edellyttämää työmäärää. Työvaiheiden lisääminen vain pahentaisi tilannetta, joten ainakaan ei tule lisätä laissa säädettyjä pakollisia toimenpiteitä.

6. Perusteluvelvollisuuden keventäminen

Se, että lakiin lisätään ”asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla” ei muuta nykytilannetta. Syyttäjät ovat pääsääntöisesti nykyisinkin laatineet päätöksensä juuri siinä laajuudessa kuin ovat katsooneet tarpeellisiksi. VKST:n kanteluratkaisukäytäntö on tätä ohjannut jonkin verran. Siten syyttäjien lisäkoulutus tältä osin ei tuone vallitsevaan tilanteeseen mitään oleellista uutta.

Vertailun vuoksi SSY toteaa, että Ruotsissa – joka on demokraattinen ja pohjoismainen oikeusvaltio – syyttämättäjäättämispäätös perustellaan laittamalla rasti ruutuun. Ruutu valitaan sen perusteella, jolla päätös tehdään. Vaikka Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus saada perusteltu päätös eikä SSY:n näkemyksen mukaan Ruotsin malli ole välttämättä se paras mahdollinen, syyttämättäjäättämispäätöksen perustelut voisivat ja pitäisi olla nykyistä selvästi ytimekkäämpiä. Ruotsin mallin mukaista ratkaisua SSY ei kuitenkaan tässä ole myöskään hylkäämässä. Se on varteenotettava vaihtoehto.

SSY:n näkemyksen mukaan myös poliisien tekemät esitutkinnanrajoitusesitykset ovat yleensä sitä laajemmin ja seikkaperäisemmin perusteltuja mitä laajempi ja vaikeampi juttu on tutkinnassa. Syyttäjällä ei ole niihin yleensä mitään lisättävää – varsinkin jos hän on jo tehnyt esitutkintayhteistyötä.

7. Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

SSY pitää esitystä kannatettavana.

8. Tiedottaminen esitutkinnassa

SSY pitää esitystä kannatettavana. Kaikkien sähköisten ja automaattisten välineiden käyttö on lähtökohtaisesti kannatettavaa, kunhan ne vain toimivat.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Tiedoksiantosääntely

SSY pitää esitystä kannatettavana ja lisää seuraavia huomioita.

Poliisille pitäisi antaa toimivalta haastaa rikoksesta epäilty ja asianomistaja ja kuka tahansa muukin suoraan oikeudenkäyntiin, jos asia on yksinkertainen rikosasia. Parhaiten tämä voisi tapahtua itse kunkin kuulustelun päätteeksi. Tällöin syyttäjän pitäisi olla tietoinen jutuista. Pitäisi säätää myös, että jos haastettu asianosainen ei noudata poliisin antamaa haastetta, häneen voidaan kohdistaa pakkokeinoja ja uhkasakko niin kuin tuomioistuimien haasteista on säädetty nykyisin. Käräjäoikeuksissa voisi olla valmiina poliisihaastepäivät, joihin poliisin haastamat jutut ohjattaisiin. Yleensä tällaiset jutut olisivat poissaolouhkaisia ja ainakin NOTO-juttuja. Tämä menettely säästäisi haastemiesten ja tuomareiden työmäärää ja nopeuttaisi rikosasioiden käsittelyä, kunhan syyttäjä ehtisi tehdä ratkaisunsa riittävän hyvissä ajoin. Rikosketjun toimijoiden yhteistyöllä tämä varmasti onnistuisi niin kuin NOTO-juttujen osalta on jo onnistunutkin. Jos kuitenkin syyttäjä tekisikin syyttämättäjäättämispäätöksen, ei haastetta tietenkään tarvitsisi noudattaa, mistä syyttäjä ilmoittaisi kaikille haastetuille.

2. Kirjallinen menettely

SSY pitää esitystä kannatettavana.

3. Poissaolokäsittely

SSY pitää esitystä kannatettavana.

Ehdotusten vaikutukset ja muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin?

Esityksen sivulla 35 todetaan, että kun otetaan huomioon rikosprosessien muut sujuvoittamistoimenpiteet, esitutkintayhteistyömuutoksen ei arvioida aiheuttavan tarvetta lisäresursseille. SSY epäilee tätä. Kuten aikaisemmin todettu, jo nykyisellään esitutkintayhteistyölle ei ole riittävästi aikaa ja resursseja. Sujuvoittamistoimenpiteet eivät vähennä syyttäjien juttumäärää työpöydällä, joten esitetyn kaltainen esitutkintayhteistyö on turvattava riittävillä resursseilla.

Esityksen sivulla 36 todetaan, että syyttäjien osalta perusteluvollisuuden keventämisen merkitys olisi laskennallisesti noin 1-2 henkilötyövuotta, ja sivulla 37 esitetään, että syyttäjälaitokselle aiheutuisi ehdotetuista toimenpiteistä (poissaolokäsittelyt ja kirjallinen menettely) laskelmien perusteella yhteensä lähes 700 000 euron laskennalliset säästöt vuosittain. SSY ei usko uudistusten vaikuttavan näin. Syyttäjälaitos on pahoin ruuhkautunut, ja juttuja on syyttäjien pöydillä liikaa. Sujuvoittamistoimenpiteet eivät siten vähennä syyttäjien juttumäärää työpöydällä. Sen sijaan ne nopeuttavat juttujen läpivirtausta, mikä on tietysti hyvä asia.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Ei lausuttavaa.

3. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

SSY toivoo lainsäätäjältä rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta säätää joutuisia ja tehokkaita oikeussuojakeinoja tilanteessa, jossa rikosoikeusjärjestelmä on ollut jo pitkään kroonisesti ruuhkautunut, jossa oikeudenkäynnit venyvät ja jossa työntekijät uupuvat ja turhautuvat.

Turunen Aleksi
Suomen syyttäjäyhdistys ry